

Faktory ovlivňující korejskou společnost

Geografie

Nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje korejskou společnost, je geografická poloha: blízkost Číny na jedné straně a Japonska na straně druhé předurčuje země, s nimiž je Korea v nejintenzivnějším kontaktu a jimiž je nejvíce ovlivněna.

Etnická homogenita

Korea (Korejská republika i KĽDR) patří k etnicky nejhomogennějším zemím na světě: neexistují zde (a v historické době neexistovaly) žádné autochtonní etnické menšiny. V Severní Koreji tvoří etniční Korejci 99 % a v Jižní Koreji 96 % populace; zbytek jsou především Číňané, Japonci, Američané a Vietnamci.

Předpokládá se, že současní etniční Korejci žijí na Korejském poloostrově kontinuálně přinejmenším od počátku 2. tisíciletí před Kristem.

Korejci mimo Koreu

Mimo Koreu žijí etniční Korejci především v Číně (největší korejské osídlení je v Korejské autonomní prefektuře Jen-pien v provincii Ťi-lin při hranicích s KĽDR; toto území má asi dva miliony obyvatel, z toho třetina je korejské národnosti) asi 850 000 Korejců žije v Japonsku – většina z nich jsou potomci lidí, kteří přišli do Japonska v období japonské okupace Koreje – a asi dva miliony v USA.

Mýtické počátky korejského národa

Podle korejského zakladatelského mýtu založil Koreu mýtický vládce **Tangun**.

Podle tohoto mýtu měl bůh nebes Hwanin měl syna Hwanunga. Hwanung se narodil z vedlejší manželky a proto se nemohl stát následovníkem svého otce; místo toho se rozhodl odejít na zem. Hwanin s tímto úmyslem souhlasil a stanovil Hwanungovi jako vhodné místo pro jeho říši horu Tchäbäksan (která je obvykle ztotožňována s dnešním Päktusanem).

Hwanung tedy sestoupil na zem, vybaven od svého otce třemi nebeskými pečeti, vybudoval si na této hoře své sídlo Sinsi (신시) a panoval jako nebeský král, naučil lidi zemědělství, šamanistickému náboženství a spravedlivému společenskému řádu.

Jednou k Hwanungovi přišli tygr a medvědice a požádali ho, aby je změnil v lidi.

Hwanung jim přikázal, aby vydrželi sto dní v naprosté tmě a jedli jen pelyněk a česnek. Tygr tuto zkoušku nevydržel a po nějaké době utekl, medvědice se však již po jednadvaceti dnech proměnila v ženu.

Žena-medvědice byla Hwanungovi velmi vděčná, nemohla však najít muže. Hwanung se nad ní opět slitoval, dočasně přijal lidskou podobu, pojal ženu-medvědici za manželku a měl s ní syna Tanguna.

Tangun, vnuk boha nebes Hwanima a syn Hwanunga a ženy-medvědice, založil říši Ko Čosŏn (Čosŏn 조선, z čínského 朝鮮, znamená „Jitřní svěžest“; první část “Ko” znamená “starý” – z čínského 古 – pro odlišení od pozdější dynastie téhož jména) a její hlavní město Asadal (obvykle ztotožňované s dnešním Pchjŏngjangem).

Vládl 1500 let a ve věku 1908 let opustil tento svět a stal se božstvem hor (samsin; jako božstva hor jsou souhrnně uctíváni Hwanin, Hwanung a Tangun).

Na mýtus o Tangunovi navazují zakladatelské mýty ostatních raných korejských států: prostřednictvím Tanguna je korejská státnost posvěcena božským původem.

Ko Čosŏn byl podle pověsti 3. října roku 2333 před naším letopočtem. Tento rok je považován za symbolický počátek korejské historie, počítal se od něho také tradiční korejský kalendář. Třetí říjen se v Koreji slaví jako “den založení národa” (Käčchöndžöl); v Korejské republice je státním svátkem. Výraz Čosŏn se jako název Koreje dodnes používá v KLDŘ; je z něj odvozeno japonské označení Koreje Čōsen i vietnamské Triêu Tiên. V KLDŘ je Tangun obecně považován za mytizovanou historickou postavu a severokorejský režim na něj s oblibou odkazuje. V Jižní Koreji a na Západě je zpravidla považován za mýtický.

Další mýty v převyprávěné podobě najdete v knize Vladimíra Pucka a Jozefa Genzora Vodopád devíti draků: korejské mýty a pověsti (Praha: Albatros, 1983).

Korejský šamanismus

S mýtem o Tangunovi je spjat také počátek korejského šamanismu – Tangun je chápán jako první šaman.

Šamanismus (korejsky většinou sindo 신도 nebo singjo 신교) je nejstarší náboženská tradice Koreje, je však obtížné ji vymezit jako ucelený systém, jde spíše o volně se prolínající náboženské tradice.

Základem šamanismu jsou obětní, očistné a věštecké jsou rituály, které provádí šaman (*mu* 무), uctívání jsou především duchové hor (*samsin*), především trojice Hwanin, Hwanung a Tangun.

Šamanství se buď dědí (obvykle po matce), nebo jsou do něj zasvěcováni jednotlivci, kteří projdou tzv. iniciační nemocí – nemoc se projevuje znenadání, trvá několik let a jiný šaman při ní rozpozná vyvolení nemocného za šamana.

V nejstarším období byli šamani zřejmě zároveň vládci a vůdci komunit, postupně (asi v období Korjŏ pod vlivem konfucianismu) ztráceli společenskou prestiž a klesají na nejnižší stupeň společenského žebříčku. Z původního přírodního náboženství se stal soubor spíše magických praktik zaměřených na poměrně přízemní cíle (milostná magie, očarování nepřátel apod.) a věštění. Šamanismus však zůstal velmi populární zejména mezi ženami, a to i z nejvyšších společenských vrstev. V období Čosŏn šamanské praktiky vykonávaly téměř pouze ženy (*mudang*) a šamanství se dědilo po matce; manželé šamanek (*paksu*) měli pouze doprovodnou úlohu, např. hráli při rituálech na hudební nástroje.

Po japonské invazi byl šamanismus velmi tvrdě pronásledován, šamanům byl zakázán pobyt v Söulu. Po osvobození od japonské nadvlády byl sice zákaz zrušen, šamanské praktiky jsou však nadále terčem kritiky ze strany křesťanských církví – jsou vnímány jako archaické pověry.

V současné době jsou šamanistické praktiky stále velmi populární (praktikujících šamanů je v Korejské republice několik desítek tisíc), ale jejich prestiž je nízká (snad lze částečně přirovnat ke kartárkám v Evropě).

Koncem 19. a počátkem 20. století existovaly pokusy korejský šamanismus systematizovat a vytvořit jakési tradiční korejské náboženství s institucionální složkou (např. čchöndogjo, tädžongjo). Čchöndogjo se podle oficiálních statistik těší jisté přízni režimu v KLDK, těžko však říct, nakolik je tam toto náboženství reálně praktikováno a nakolik jde jen o vlastenecký symbol; v Jižní Koreji mají tato náboženství zcela okrajový význam.

System rodin a pongwanů

Etničtí Korejci se dělí do tzv. pongwanů (본관, někdy překládáno jako „klan“), kterých je asi čtyři tisíce.

Příslušnost do pongwanů **se dědí po otci spolu s příjmením a během života se nemění**, avšak mnoho pongwanů má stejné příjmení (korejských příjmení je pouze 286).

Každý pongwan odvozuje svůj původ od společného předka (sidžo) a periodicky vydává v knižní podobě svůj rodokmen (čokpo). Mají také tradiční znak.

Největší pongwan je Kimhä Kimssi (Kimové z Kimhä), jehož členové nesou příjmení Kim (pongwanů, které mají příjmení Kim, je však přes 300, odlišují se proto podle místa původu předka) a odvozují svůj původ od krále Suroa (수로), který zemřel v roce 199. V Jižní Koreji k tomuto klanu patří asi 4,5 milionu lidí.

Do roku 1997 bylo zákonem zakázáno, aby uzavřeli manželství dva lidé z téhož pongwanu (exogamie), bylo to považováno za incest.

Jednotlivé pongwany se dělí na pa (파), což jsou širší rodiny, často spjaté s určitým místem, vesnicí apod. V dnešní Koreji to má význam především při lunárním novém roce a při svátku čchusök (svátek středu podzimu), při kterém mnoho lidí cestuje právě do města, které je spjato s původem jejich pa, a koná zde rituál úcty předkům (čarje).

V období Tři království měla příjmení jen aristokracie, příslušnost k určitému rodu se týkala jen nejvyšší šlechty. Král Tchädžo (877-943), zakladatel království Korjō, však nařídil přijetí příjmení i byrokratům a nižší šlechtě – ti si obvykle volili jména čínského původu demonstrující jejich vztah k čínské kultuře (např. příjmení I je z čínského 李, pchin-jinem lí, což je původní rodné jméno filosofa Lao-c'). V tomto období se stávalo i to, že byla udělována i hanlivá jména s nelichotivým významem jako forma trestu.

Ten, komu bylo takto uděleno příjmení, se stal sidžo – zakladatelem pongwanu. Během dynastie Čosön se užívání příjmení v praxi rozšířilo na celou populaci (ačkoli zákonem byla příjmení vyžadována až od roku 1909). V tomto období se také rozšířila praxe falšování čokpo, kdy se zbohatlá rodina z nižší vrstvy nechala za úplatek zapsat do rodokmenu některého prestižního pongwanu – z toho důvodu nelze brát tradiční genealogie příliš vážně. Důvodem bylo, že příslušnost k určitému pongwanu znamenala zároveň příslušnost k dědičné společenské vrstvě a člověk z nižšího pongwanu se dost dobře nemohl společensky uplatnit.

Po japonské okupaci a korejské válce systém pongwanů značně ztratil na významu: dosavadní aristokracie ztratila společenskou prestiž a nejprestižnější vrstvy naopak pocházejí z dříve níže postavených rodin. Dnes svému pongwanu přikládají význam spíše velmi tradicionalisticky zaměřené lidé.

Korejské jméno

Korejské jméno má tradičně tři části: obvykle jednoslabičné příjmení, které se dědí po otci, a obvykle dvojslabičné rodné jméno. (Existuje několik dvojslabičných příjmení a několik jednoslabičných nebo naopak tří a víceslabičných rodných jmen.) Např. ve jméně režiséra Pong Čun-ho (봉준호) je Pong příjmení a Čun-ho rodné jméno. Jméno se nemění ani s manželstvím – žena si v manželství zachovává původní příjmení.

Nejrozšířenější korejská příjmení jsou Kim (김), I (이; v KLRD používán pravopis Ri 리 podle severní výslovnosti; do západních jazyků často přepisováno jako *Lee*) a Pak (박, do západních jazyků často přepisováno jako *Park*). Příjmení Kim má podle údajů z roku 2000 asi 22 % jihokorejské populace, příjmení I asi 15 %, příjmení Pak asi 9 %. Celkem 46 % populace má tedy jedno ze tří nejčastějších příjmení.

Rozšířenost příjmení Kim ilustruje idiom 서울 김 서방 찾는다 (doslova „hledat v Söulu pana Kima“, což je asi jako české „hledat jehlu v kupce sena“).

Poznámka: Korejci, zejména ti, kteří se častěji pohybují v zahraničí, **často nepoužívají pro přepis svého jména do angličtiny některý z korektních přepisů** (protože nepoučený anglický mluvčí často vysloví korektní přepis korejského jména způsobem, který korejským mluvčím nezní jako jejich jméno), **ale používají svůj vlastní nesystematický přepis**. Roli zde hraje regionální výslovnost, rodová tradice i podobnost s anglickými slovy. (Např. korejské příjmení Mun mnoho jeho nositelů – včetně současného prezidenta – přepisuje do angličtiny jako *Moon*, Nositelé příjmení Jöng zase v angličtině rádi používají formu *Young*.)

Z toho důvodu **nikdy nelze přepisovat korejské jméno přímo z angličtiny do češtiny**; chceme-li korejské jméno přepsat do češtiny, musíme vycházet přímo z korejské formy.

Svátky a zvyky

Uctívání předků

Uctívání předků v Koreji vychází z konfuciánské tradice, která se propojila s buddhistickými a šamanistickými pohřebními zvyklostmi. Předci jsou uctíváni jednak na místě, kde jsou pohřbeni, jednak je úcta prokazována tabulce, na nichž je napsáno jejich jméno. V tradiční Koreji byl po úmrtí rodinných příslušníků dodržován po dobu dvou let hluboký smutek a třetí rok „malý smutek“; toto období bylo spojeno s různými rituály. V současnosti se obvykle dodržuje dvouleté smuteční období, na jehož konci se konají náboženské (buddhistické a šamanistické) rituály.

Odmítání uctívání předků ze strany křesťanů bylo hlavním důvodem pronásledování křesťanství v Koreji. V současnosti korejsí katoličtí křesťané obvykle tyto úkony úcty provádějí (katolická církev zastává názor, že nemají náboženský význam a jsou jen projevem běžné zdvořilosti), protestanté je ale často považují za modlářství. Pokud by Vás zajímal podrobný popis tradičních pohřebních obřadů v Koreji, najdete jej zde: <https://www.jstor.org/stable/1178009> (článek je dostupný přes přihlášení účtem Masarykovy univerzity)

Svátky

V Korejské republice se jako státní svátky slaví západní nový rok a Vánoce (Velikonoce se slaví především mezi křesťany a uchovávají si spíše náboženský charakter).

Mimoto se slaví svátky vycházející z lunárního kalendáře: **nový rok (söllal; 설날)** a svátek středu podzimu (**čchusŏk, 추석**).

Söllal se obvykle slaví druhé novoluní po zimním slunovratu; hlavním důrazem je setkání rodin (a často cestování na místo, kde žili předkové), při kterém mladší členové rodiny **hlubokou úklonou projeví úctu starším rodinným příslušníkům** (tento obřad se označuje jako sebä) a popřejí jim hodně štěstí v novém roce; při této příležitosti se koná také **uctívání zemřelých předků** (čarje 차례). Tradičním novoročním pokrmem je polévka ttŏkkuk (떡국), také se hrají různé deskové hry apod.

Podle korejského systému počítání věku má člověk v okamžiku narození „jeden rok“ (to je tradičně zdůvodňováno tím, že se jako první rok věku počítá i devět měsíců těhotenství), **„dva roky“ při prvním sŏllalu, který v jeho životě nastane; pak se při každém dalším sŏllalu počítá jeden rok navíc.** Podle korejského systému (한국 나이) je tedy člověk o jeden až dva roky starší než podle západního počítání (만 나이).

Čchusŏk se slaví o úplňku osmého měsíce lunárního kalendáře. Vychází původně z oslav sklizně rýže. Také tento svátek je spojen se setkáním rodiny, obřadem uctívání předků čarje, dáváním dáreků a různými hrami. Typickým pokrmem jsou rýžové koláčky songpchjŏn a rýžový alkoholický nápoj päkdžu.

Podle lunárního kalendáře se slaví také Buddhovy narozeniny (부처님 오신 날), obvykle lampionovými průvody a hostinami. Některé další svátky se sice oslavují (a jsou spojeny

s určitými typickými pokrmy), ale nemají charakter státního svátku, např. Tăporŭm (první úplnĕk lunárního nového roku)

Mimoto platí v Jižní Koreji státní svátky vycházející z korejské historie: 3. října založení mýtického Ko Čosŏnu, 9. října vyhlášení hangŭlu (podle dne vydání Hunmin Čŏngŭm), 1. března protesty proti japonské nadvládě z roku 1919 (Samsil Undong), 15. srpna osvobození od japonské okupace a 17. července vyhlášení ústavy Korejské republiky v roce 1948. 5. kvĕtna se slaví den dětí (어린 이 날), při kterém rodiče dávají dětem dárky, berou je na výlety apod. Tento svátek inspiroval spisovatel Pang Čŏng-hwan, zakladatel korejské literatury pro děti. 6. června se připomíná památka padlých v korejské válce (현충일).